

УДК 37 (091)(477.7)

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТА

Кравцова Л.О., Манойло І.С.

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

У статті розглядається проблема мовленнєвої культури як чинника особистісної культури студента. Розвиток особистості передбачає комплекс виховних впливів педагога та бажання самовдосконалення студента. Методика індивідуального підходу сприяє формуванню культури мовленнєвої діяльності, майстерності спілкування, використання власного позитивного досвіду.

Ключові слова: індивідуальний підхід, педагогічна майстерність, самовдосконалення, мовленнєва культура, майстерність спілкування.

ИНДИВИДУАЛЬНЫЙ ПОДХОД К ФОРМИРОВАНИЮ РЕЧЕВОЙ КУЛЬТУРЫ СТУДЕНТА

Кравцова Л.А., Манойло И.С.

В статье рассматривается проблема речевой культуры как фактора личностной культуры студента. Развитие личности предполагает комплекс воспитательных воздействий педагога и желание самосовершенствования студента. Методика индивидуального подхода способствует формированию культуры речевой деятельности, мастерства общения, использования собственного положительного опыта.

Ключевые слова: индивидуальный подход, педагогическое мастерство, самосовершенствования, речевая культура, мастерство общения.

INDIVIDUAL APPROACH TO THE FORMATION OF A STUDENT'S SPEECH CULTURE

Kravtsova L.A., Manoilo I.S.

The article focuses on the problem of speech culture as a factor of a student's personal culture. The development of personality suggests a complex of a teacher's pedagogical impact and a student's desire for self-improvement. The individual approach contributes to the formation of speech culture, communication skills, application of proper positive experience.

Key words: individual approach, pedagogical skills, self-improvement, speech culture, communication skills.

Після розпаду Союзу РСР почали виникати профільні університети: медичні, юридичні, педагогічні і т. п. Всі вони відрізняються своїми яскравими тенденціями до високого науково-теоретичного й методологічного рівня з погляду майбутньої професійної діяльності. В той же час спільними для усіх нових університетів є вимоги щодо культури поведінки та спілкування, техніки й технології мовленнєвої діяльності, особливостей міжособистісного спілкування.

Досліджуючи тему з погляду історико-педагогічного підходу, нами відкрито низку особливостей, що відрізняють сучасні педагогічні засади нових університетів від тих, що існували до розпаду Союзу. Виникнення нових держав і створення відповідних управлінських і освітніх структур відрізняється від своїх «попередників» низкою особливостей і ознак. Звертають на себе увагу такі відмінності, які спрямовуються на «капіталізацію» освіти, «індивідуалізацію» навчання, відмову від вічних морально-духовних цінностей і втілення тимчасових вигідних умов щодо заробітку «швидких» грошей, задоволення матеріальних запитів.

Традиційне твердження про те, що майстерність педагога проявляється в діяльності, ми доповнюємо тим, що воно втілюється і в погляді, в жестах, міміці, поставі голосу, і в мовчанні. А епітети «важка» тиша, «холодний» погляд, або «теплий» тон і т.п. є оцінкою елементів

майстерності вчителя і свідчать про нього як фахівця і як людину та є структурними елементами технології діяльності.

Останні два-три десятиліття стали широко використовуватися ідеї популярного американського автора Д. Карнегі про можливість досягнення успіху в житті найпростішими засобами, починаючи з сьогоденного дня та зовнішнього вигляду. Вони є цілком слушними. Але недостатніми для вчителя і серйозної людини тому, що він (Д. Карнегі) абстрагується від глибинних внутрішніх моральних і естетичних переконань людини. Думки Д. Карнегі про те, що найкращий день і час сьогодні так що зараз і одразу учні й дорослі повинні відчувати себе щасливими. Не витримують критики багатоповерхові наукові конструкції про вибудову щасливого майбутнього, якщо вихованцям незатишно сьогодні. Діти живуть, діють, радіють щомиті. І вчителю просто необхідно готуватись таким чином, щоб сама його постать, поява в класі викликала задоволення, радість життя, готовність слухати, чути, діяти, почувати себе захищеним і впевненим. Мова йде про те, що вчитель з його світоглядом, професійною майстерністю, загальною культурою є носієм вічного й сучасного. Він втілює у собі всі ланцюги, що пов'язують минуле, сучасне та формує майбутнє. У зв'язку з цим і методи дослідження відшукувались нами такі, які здатні знайти конкретні формуючі шляхи, засоби та умови навчання сучасного вчителя, починаючи все зараз і негайно.

Як відомо, цивілізований Захід, зокрема вчені США, Канади не користуються поняттям «виховання» і не досліджують його сутність. Як правило, виховання є прерогативою сім'ї, а школа, вуз лише навчають. Тому в дослідженнях авторів американського континенту домінують поняття навчання (teaching) і освіти (education), а також training (підготовка). Щодо навчання і виховання вчителя, озброєння його знаннями, то головним терміном тут є research on teaching, що можна перекласти як: дослідження навчання, або одним словом – педагогіка. А в системі Research on teaching головним напрямком підготовки вчителя є озброєння його уміннями навчати дітей. (Див. The Goals of Teacher Education. The Alberta Teachers' Association October, 1972).

Але не все «з чужого плеча» є кращим від того, що ми виготовляємо самотужки, що побачили, почули, зробили, дослідили. Вихован-

ня не можна вилучити ні зі школи, ні з вузу. Людина, що починає вчитися, сідає за парту школяра чи студента, слухача зразу ж відчуває потребу у виховному впливові. Як сидіти, стояти, говорити чи мовчати, займатись самостійною роботою чи слухати вчителя – все це є питання і виховання і освіти, і навчання.

У зв'язку з цим розвиток особистості, в основі якого лежить взаємодія природного й соціального, всього того, що оточує людину, а об'єктивно й усього того, що навмисно організовується з метою її виховання в поєднанні з самовихованням, є завданням і педагогічного вузу, і класичного університету і кожного викладача. Індивідуальний підхід в університеті до особливості студента набуває особливого значення особливо якщо мати на увазі, освіту майбутнього педагога.

Не дивлячись на поширення техніки в навчально-виховному процесі, постать учителя (фігура, особистість) залишається найважливішим його компонентом. Певним чином професія учителя дуже наближається до роботи актора. В основі підготовки актора лежить індивідуальна робота.

До зовнішніх ознак і атрибутів прояву педагогічної майстерності ми відносимо все, що спрацьовує на зовнішню привабливість і артистизм учителя.

Систему засобів і прийомів праці з акторами К.С. Станіславського можна використовувати в численних випадках. Методика її використання будується на таких принципах, як:

- створення власного іміджу й зміна його у відповідності до обставин;
- використання можливостей костюму для підкреслення переваг своєї фігури, постаті, вдачі, привабливості взагалі;
- оволодіння посмішкою. Усміхнене обличчя як перепустка до класу;
- легкість ходи й опанування красивою поставою;
- оволодіння технікою голосу; пошук найкращого тембру звучання голосу; зміна звучання голосу в залежності від настрою і поведінки класу;

- опанування магією впливу на клас самою своєю персоною. Прямий і боковий погляд, недоліки й переваги кожного з них для вчителя є педагогічною технікою, якою можна легко й просто опанувати;

- вибір костюму й зміна аксесуарів у залежності від місця, часу, оточення;

- визначеність педагогічних завдань і зверхзавдань;

- можливість (право) помилки й діалектичність її усунення;

- відношення учителя до моди;

- комунікабельність і комунікативність педагога;

- право на творчість;

- майстерність спілкування;

- культура мови, мовлення, культура мовленнєвої діяльності. Магія слова, голосу, звуку, міміки залишається досі не дослідженими в педагогіці, хоч деякі намагання спостерігаються.

Маючи на увазі надзвичайно широку інтегрованість навчально-виховного процесу, нами для визначення сутності педмайстерності запозичувались елементи із техніки й технології дипломатії, знання екології, права, культури мови, театральної педагогіки, акторської майстерності та ін., що в сумі своїй і становить технологію педагогічного процесу.

Окремо виділяємо метод вправлення у педагогічній поведінці, що є абсолютно індивідуальною формою діяльності.

Таким чином, створювана нами модель педагогічного процесу, спрямованого на формування майбутнього вчителя-майстра для його успішної роботи з організації і реалізації навчально-виховної діяльності учнів відрізняється від уже відомого досвіду й публікацій такого напрямку тим, що нами поглиблюється і розширюється сутність основ педагогічної майстерності через технологію мовленнєвої культури. Провідними в нашій моделі педагогічної майстерності можна назвати такі три:

1) визнання вирішальних можливостей особистості вчителя і створення умов для їх розвитку й реалізації. Увага до внутрішнього світу вчителя, що формується на основі вічних морально-духовних добродієв, якими є Віра, Надія, Любов;

2) індивідуальний пошук і вибір розкриття змісту і методів по опануванню людинознавчою інформацією з метою її осмислення і практичного застосування;

3) створення умов для всебічного і гармонійного розвитку індивідуальності кожного студента як неповторного й унікального явища, від якого залежить щастя майбутніх поколінь, а його успіх і щасливе життя знаходиться у його власних руках. І здійснюється така робота як у процесі самовиховання, так і в освітній діяльності викладачів університету.

Правомірність і доцільність нашої методології і методики підтверджується тим, що: по-перше нами створений позитивний новий досвіді нова педагогічна технологія навчання студента – майбутнього вчителя, як носія не тільки сучасних поглядів на освітній процес, але й цікаву особистість, здатну бути щасливою як у своїй діяльності, так і в приватному житті, бо знає історію свого роду, сім'ї та вміє виконати чи модернізувати задані умови; по-друге розроблені нові підходи до відбору змісту педагогічної освіти й створення нових навчальних курсів і спецкурсів, що забезпечують збір фактичного цікавого універсального матеріалу з суміжних наукових галузей; по-третє створена нова система методів дослідження процесу навчання і виховання майбутнього вчителя на основі розвитку нових галузей педагогічної науки – онтопедагогіки, телеології, теології, інвайронментальної педагогіки.

В даному випадку автори є дослідниками нової педагогічної ідеї про поєднання у єдиному педагогічному процесі формування вчителя як професіонала й цікавої (доброї і щасливої) особистості.

Таким чином основи індивідуального підходу до формування педагогічної майстерності розглядаються нами з погляду розкриття глибоких сутнісних сил і можливостей учителя як успішної, щасливої особистості, яка є і сама носієм вищих моральних духовних цінностей, в основі яких лежать відомі вічні добродієвці – Віра, Надія, Любов.

Мова йде про те, що студент будь-якого університету в процесі опанування професійною освітою і майстерністю майбутньої діяльності засвоює систему і таких знань, умінь і навичок про те, як стати щасливою особистістю, домогтися успіху не тільки в службових умовах,

але зуміти жити в мирі й злагоді з усім світом і самим собою. Ніяка діяльність, дія, виконання низки виробничих завдань не буде успішною, якщо її учасники не володіють особистісною культурою, якщо внутрішній стан спеціаліста перебуває в дискомфортному положенні. Можливість розв'язання такого завдання здатна реалізуватись лише в умовах індивідуального підходу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Нечепоренко Л.С. Морально-духовні засоби формування педагогічної майстерності вчителя // Збірник наукових праць «Засоби навчальної та науково-дослідної роботи». Випуск 24. Частина I. Харків, ХНПУ 2006. – С. 119-124.
2. Нечепоренко Л.С. Основи педагогічної майстерності. Науково-педагогічні рекомендації до вивчення спецкурсу. – Харків: ХНУ. 2009. – 29 с.
3. Нечепоренко Л.С. Педагогічна майстерність. Монографія. – Харків: ХНУ. 2009. – 270 с.
4. Педагогічна майстерність: Підручник / І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривonos та ін.; За ред. І.А. Зязюна. – 3-тє вид., допов. і переробл. – К.: СПД Богданова А.М., 2008. – 376 с.
5. Педагогічна майстерність у закладах професійної освіти: Монографія. За аг. ред.. Ничкало Н.Г., Зязюна І.А. та ін.. – К.:2003. – 246 с.
6. Пономарів О. Культура слова: Мовностилістичні поради: Навч. посібник. 2-ге вид. стереотип. – К.: Либідь, 2001. – 240 с.
7. Станиславский К.С. Моя жизнь в искусстве. – М.: Искусство, 1980. – 430 с.